

САЊА З. АРЕЖИНА¹

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
БЕОГРАД, РЕПУБЛИКА СРБИЈА

СИНО-ЈУГОСЛОВЕНСКИ ОДНОСИ У ПЕРИОДУ 1949–1977. ГОДИНЕ – значај њосеије Јосиџа Броза Тиџа НР Кини 1977. џодине

САЖЕТАК. Иако је Југославија признала НР Кину одмах након њеног оснивања 1949. године, сино-југословенски државни односи су успостављени тек 1955. Од тада па до 1977. године односи двеју држава били су обележени бројним успонима и падовима, пре свега, због међусобног односа двеју великих сила (САД и Совјетског Савеза), њиховог утицаја на Југославију и Кину, као и због многих других међународних дешавања. Аутор у овом чланку говори о историјату односа Југославије и НР Кине након 1949. године, факторима који су позитивно утицали на јачање сино-југословенских односа и омогућили да се уприличи прва посета југословенског председника НР Кине, током које су обновљени државни и партијски односи, који су допринели јачању сарадње двеју држава на свим нивоима. Да би доказала основну хипотезу да ће се тек након смрти Мао Цедунга и хапшења тзв. „четворочлане банде“ 1976. године стећи услови за јачање сино-југословенских односа, захваљујући томе што је превагнуо утицај позитивних у односу на негативне факторе, ауторка

¹ sanja_arezina@yahoo.com

Рад представља део необјављене докторске дисертације *Однос Н. Р. Кине са Јуџославијом и Србијом од 1977. до 2009. џодине* одбрањене 2013. године на Факултету Политичких наука Универзитета у Београду.

Рад је примљен 10. јуна 2020, а прихваћен за објављивање на састанку Редације Зборника одржаном 6. јула 2020.

ће током истраживања користити структурно-функционалну анализу, индукцију и дедукцију.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Југославија; Кина; сино-југословенски односи; САД; Совјетски Савез; југословенски председник.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Однос Народне Републике Кине са Југославијом кретао се кривудаваом линијом, уз бројне успоне и падове. Иако је Федеративна Народна Република Југославија међу првим државама 1. октобра 1949. године признала Народну Републику Кину (НР Кина), услед сукоба са Савезом Совјетских Социјалистичких Република (СССР) и државама Коминформа, међудржавни односи су успостављени тек 1955. године, након нормализовања југословенско-совјетских односа доласком Никите Хрушчова (*Nikita Khrushchev*) у Београд. Од тада па до 1960. године односе ФНР Југославије и НР Кине обележава успон сарадње на политичком и економском пољу. Међутим, односи су поново заоштрени услед усвајања новог Програма Савеза комуниста Југославије (СКЈ), да би током тзв. Културне револуције у НР Кини прешли у пропагандни рат, услед расцепа у сино-совјетским односима. Седамдесетих година, окончањем рата у Вијетнаму и јачањем политичких снага у НР Кини које су биле заинтересоване за нормализацију односа са светом, створени су услови за обнављање сарадње између Социјалистичке Федеративне Републике Југославије (СФР Југославија) и НР Кине. Међутим, тек након смрти Мао Цедунга (*Mao Zedong*) и хапшења тзв. „четворочлане банде“² односи двеју држава кренули су узлазном линијом. То је створило услове за посету југословенског председника Јосипа Броза Тита НР Кини, који је готово тријумфално дочекан у Пекингу 1977. године.

Значај ове посете био је не само у томе што је то била прва посета југословенског председника НР Кини већ што је представљала важну прекретницу у односима двеју држава јер су током ње, поред државних, обновљени и партијски односи. Стога она представља фокус овог истраживања, јер је представљала значајан корак у правцу развоја добрих сино-југословенских односа током наредних деценија упркос политичким променама које су усле-

² Чланови тзв. „четворочлане банде“ били су: Ванг Хунгвен (*Wang Hongwen*), Чанг Чунгчијао (*Chang Chunghiao*), Јао Венјуан (*Yao Wenyuan*) и Маова четврта жена Ђијанг Ђинг (*Jiang Qing*) (Novačić, 1979, стр. 48).

диле. У том смислу, основна хипотеза овог истраживања јесте да су се тек након смрти Мао Цедунга и хапшења тзв. „четворочлане банде“ стекли услови за јачање односа двеју држава, захваљујући томе што је превагнуо утицај позитивних у односу на негативне факторе.

Чланак се састоји од пет делова. У уводном делу, аутор наводи контекст у коме ће се истраживање обавити, објашњава суштину проблема којим ће се бавити у чланку и поставља хипотезе. У другом делу, аутор објашњава историјат односа Кине и Југославије од краја Другог светског рата до 1977. године, када је Јосип Броз Тито посетио НР Кину. У трећем делу, аутор наводи факторе који су позитивно утицали на однос Југославије и Кине и омогућили посету Јосипа Броза Тита НР Кини. У четвртном делу, аутор објашњава због чега је посета Јосипа Броза Тита била преломни тренутак за промену односа двеју држава. У закључним разматрањима биће сумирано истраживање и закључци до којих се дошло, након чега аутор наводи у ком правцу су се након Титове посете кретали односи ових двеју држава.

ИСТОРИЈАТ ОДНОСА ОД КРАЈА ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА ДО 1977. ГОДИНЕ

У Кини се након Другог светског рата водио грађански рат између америчке и совјетске струје: Чанг Кајшекове (*Chiang Kaishek*) и Мао Цедунгове. Свака од великих сила снабдевала је оружјем своју страну, али су исто тако, подржавајући јавно једну страну, имали скривене контакте са другом. Како у то време односи између Републике Кине и ФНР Југославије нису постојали, 1946. године Чанг Кајшекова националистичка влада је покушала да иницира њихову успоставу (Џавошки, 2006, стр. 183–199). Тако се 16. јуна 1947. године десила једна „заборављена епизода“ формалног признања владе Републике Кине од стране Југославије и покушаја успостављања дипломатских односа с њом уз благослов Москве.³ У исто време, Југославија је „зидала“ везе и с Мао Цедунговим комунистима, који су се борили за превласт на кинеској територији и за то имали подршку Совјетског Савеза. Након њиховог доласка на власт оснивањем НР Кине 1949. године (Simić, 2008, стр. 56–57; Танјуг, 1978), Југославија је епизоду с југо-

³ Признање није било обнародовано или ратификовано кроз парламент јер влада, као извршна грана власти, има пун правни капацитет да успоставља или прекида дипломатске односе, те је одлука била формално-правно легална.

словенским признањем Републике Кине заборавила, те је 1. октобра влади у Пекингу послато обавештење о њеном признању као јединог легитимног представника кинеског народа (а не владе Куоминтанга у Тајпеју) и да је Београд спреман да успостави дипломатске односе. Како је ФНР Југославија 1948. године искључена из Информбироа, због Титовог супротстављања Стаљиновом ауторитету, а НР Кина је наставила да одржава добре односе с Москвом јер је великим делом зависила од совјетске помоћи, ово обавештење је било игнорисано од стране Пекинга (Simić, 2003, стр. 11).

Дипломатски односи између НР Кине и Југославије успостављени су на иницијативу кинеске стране 1955. године отопљавањем односа између СССР и Југославије (Стаљиновом смрћу 1953. године и доласком Никите Хрушчова у Београд да потпише тзв. Београдску декларацију, којом су регулисани међудржавни односи). (Čavoški, 2012, стр. 404; Simić, 2008, стр. 82). Према југословенским изворима односи су успостављени 10. јануара, док кинески извори говоре да је то био 2. јануар (Gavranov i Stojković, 1972, стр. 22). Догађаји који су уследили, 20. конгрес Комунистичке партије Совјетског Савеза (фебруар 1956), распуштање Информационог бироа комунистичких партија (1956) и Московска декларација о односима између СКЈ и Комунистичке партије Совјетског Савеза (КПСС, у јуну 1956. године, којом су обновљене партијске везе), довели су до поновног успостављања партијских односа између СКЈ и Комунистичке партије Кине (КПК). Захваљујући томе, руководиоци СКЈ су добили позив да учествују на 7. конгресу КП Кине 1956. године, када им је учињена посебна част да Мао Цедунг лично прими југословенског амбасадора са делегацијом и током разговора високо оцени значај Београдске декларације из 1955. године о односима између СССР и СФРЈ (Танјуг, 1977а; Танјуг, 1977б).

Добри односи с НР Кином поремећени су 1958. године, када је донесен нови Програм СКЈ, што је за последицу имало нову кампању СССР и социјалистичких земаља (а нарочито Албаније и НР Кине) против Југославије,⁴ и скоро потпуни прекид сино-југословенских односа који су сведени на ниво отпавника послова (ЦК СКЈ, 1977а). С погоршањем односа између НР Кине и Совјетског Савеза 1960. године, напади на Југославију се настављају, да би тек донекле били смањени 1963. године јер Кинези почињу са директним нападима на Совјете. Путовања Јосипа Броза Тита по Азији и Африци (1958–1959), а нарочито његова посета САД и

иступања пред Генералном скупштином УН о политици несврставања, додатно су иритирала кинеску страну која је у исто време покушавала да окупи земље Трећег света у радикалној акцији заобилажења УН (јер није имала свог легитимног представника у УН, где је Кину и даље, уз амерички благослов, представљао Тајван) и формирања пандан организације на основама радикалнијег принципа афро-азијанизма (Mitrović, 2005, стр. 16).

Након пропасти ових акција и потреса на унутрашњој сцени, Кина се током Културне револуције повлачи у изолацију, претходно оптуживши Југославију да упорно настоји да „забије клин“ између Кине и Индије, као и између Кине и Совјетског Савеза. Долази до њеног потпуног изоловања од спољног света, одустављања сваке врсте међународне сарадње, „преиспитивања“ великог броја кинеских руководилаца и масовног повлачења кинеских амбасадора широм света (Kenedi, 1999, стр. 27). У међувремену Југославија проживљава „златну деценију титоизма“, када су тржишне реформе и демократизација југословенског друштва удариле у границе комунистичког режима.

Период изолације је трајао до 1969. године, када НР Кина мења своју унутрашњу и спољну политику и почиње да показује више флексибилности и предузимљивости. Услед тога, као и континуиране југословенске политике подршке пријему НР Кине у УН,⁵ кинеско руководство почиње да ствара услове за побољшање ки-

⁴ Кампања је почела критиком Програма СКЈ и нападима на југословенску државну и партијску политику у чланку у партијском дневнику КПК *Женмин Жидао* („Народни дневник“) 5. маја 1958. године. Затим је на 2. пленарној седници 18. конгреса КПК усвојена резолуција у којој се одлучно осуђује СКЈ, а почетком августа 1958. године у Пекингу је објављено саопштење о разговорима Мао Цедунга и Никите Хрушчова, у коме је наведено да ревизионизам, јасно манифестован у Програму СКЈ, представља „највећу опасност за комунистички покрет“. У исто време, КПК је оптуживала југословенске руководиоце да живе америчким начином живота, јер имају по неколико аутомобила и носе дијамантско прстење (КПР, 1977).

⁵ НР Кина је преузела столицу у УН 1971. године. Годинама уназад Југославија је Кини у томе пружила велику подршку, чак и током прекида дипломатских односа. Била је један од аутора и иницијатора бројних резолуција за пријем НР Кине у УН и издацивање представника Тајвана. На 7. заседању Генералне скупштине УН апстинирала је од гласања због одлагања разматрања овог питања. Одбијајући као неприхватљиву формулу о „две Кине“, с образложењем да „постоји само једна Кина“, и да је „Тајван део Кине“, представник Југославије је 1970. године, за говорницом УН, рекао да „Генерална скупштина ОУН нема право да прекраја географску мапу ниједне од земаља чланица УН, нити да од једне државе ствара две“ (Miljanić, 1994, стр. 23).

неско-југословенских односа, који су 1970. године резултирали иницијативом за размену амбасадора (ДА МСП, 1975а; ЦК СКЈ, 1977а). У прилог томе говори поздрав Мао Цедунга са страним дипломатама за време првомајске параде у Пекингу, када је југословенском отпраннику послова рекао: „Кина треба да развија државне односе са Југославијом“ (ДА МСП, 1975а).

Након смрти Мао Цедунга и хапшења тзв. „четворочлане банде“ долази до промена на унутрашњем и спољно-политичком плану НР Кине. Догматска изолација се замењује политиком широког „отварања према свету“ која је била потребна како би се спровеле реформе (ДА МСП, 1982). Кинески званичници све више почињу да наглашавају дугорочни и дубоки интерес за сарадњу са Југославијом, што је убрзо испољено у позиву за посету председнику Југославије Јосипу Брозу Титу, коју је прихватила југословенска страна (ЦК СКЈ, 1976).

ФАКТОРИ КОЈИ СУ ДОВЕЛИ ДО ЈАЧАЊА ОДНОСА ИЗМЕЂУ НР КИНЕ И СФР ЈУГОСЛАВИЈЕ

Након оснивања НР Кине 1949. године, кинеско-југословенски односи су се кретали кривудавом линијом услед бројних фактора који су на позитиван или негативан начин утицали на руководство двеју држава. Међутим, током седамдесетих година ХХ века почело је истовремено да делује неколико позитивних фактора који су условили обнављање сино-југословенских односа 1977. године.

Један од најзначајнијих фактора који су утицали на јачање односа између НР Кине и СФР Југославије био је *успошљавање односа НР Кине и САД*. Наиме, још крајем педесетих година, непосредно пред долазак комуниста на власт, Џоу Енлај (*Zhou Enlai*, касније премијер НР Кине, а тада члан КПК) покушавао је тајно да издејствује од САД да признају комунистичку владу, успоставе трговачке односе и пруже неопходну привредну помоћ, јер помоћ коју су добијали од Совјетског Савеза није била довољна.⁶ На Џоу Енлајево писмо, које је послато тајним каналом у Вашингтон, у коме наводи разлоге због којих САД треба да пруже помоћ Кини, америчко руководство је, након консултације са председником Труманом, направило нацрт одговора у коме је наведено да САД желе да одржавају добре односе са Кином, али да ова азијска држава превасходно мора да усклади своје изјаве и акције. Међутим, одговор Вашингтона никад није стигао до Џоу Енлаја јер

није хтео да га прими другим каналом осим оног по коме је послао, те је на крају КПК остала без америчке помоћи (Танјуг, 1977а).

Нова прилика да се успоставе сино-амерички односи десила се тек 1972. године, након успешне „пинг понг дипломатије“ и две посете Хенрија Кисинџера (*Henry Kissinger*) Кини у јулу и октобру 1971. године (једна тајна, а друга јавна), доласком америчког председника Никсона (*Richard Milhous Nixon*) у Пекинг, где је са кинеским председником Мао Цедунгом потписао тзв. Шангајски коминике којим се признаје постојање само једне Кине, владе у Пекингу као једине легитимне владе, и Тајвана као саставног дела Кине. Председник Никсон и његов саветник сматрали су да је сарадња с НР Кином корисна у стратешком надметању са Совјетским Савезом, како би „повећали флексибилност своје дипломатије“. С друге стране, играјући на „америчку карту“ НР Кина је рачунала да ће им нормализација односа са САД омогућити да ослабе притисак Москве и спроведу борбу против „хегемонизма“, тј. Совјетског Савеза.⁷ Кисинџер је тај однос објаснио речима: „У то време су Пекинг и Вашингтон склопили брак из рачуна који је касније прерастао у емотивну везу понајвише захваљујући кинеској психолошкој вештини“ (Милјанић, 1996, стр. 3). Захваљујући томе, НР Кина је заузела место у Савету безбедности

⁶ То није било толико тешко јер су комунисти у Кини, у то време, били расцепљени на либерале који су гледали у правцу Запада (којима је припадао Џоу Енлај) и радикале који су више били окренути сарадњи са СССР. Разлози које је Џоу Енлај навео у писму су: 1. Кина још увек није комунистичка земља и уколико се политика (председника КПК Мао Цедунга) исправно примењује, до тога још дуго неће доћи; 2. демократска Кина служила би у међународној сфери као посредник између западних сила и Совјетског Савеза; 3. Кина у којој влада хаотично стање под било којим режимом представљала би опасност за мир у Азији и у свету. Такође, у поруци је истакао да би он (Џоу, прим. аут.) као представник либералног крила, када дође време да комунисти учествују у међународним питањима, могао да унутар партије утиче да превагне одлука за постизање разумног решења између СССР и Запада, те би КПК у том случају учинила све што је у њеној моћи како би одвратила Совјетски Савез од политике која води у рат (Танјуг, 1977а).

⁷ О томе говоре два тајна извештаја која су се појавила у Хонгконгу и која говоре о састанку Џоу Енлаја с високим руководиоцима КП Кине у децембру 1971. године, два месеца пред посету председника Никсона Кини у марту 1972. године. Први извештај говори о великој користи коју би Кина имала уколико би продубила неслагања између САД и СССР. Други извештај говори о томе да је основна политика Пекинга да нахушка две велике силе које желе хегемонију – САД и СССР – једну против друге (Танјуг, 1977ж).

УН (уместо Тајвана), специјализованим агенцијама УН и другим међународним организацијама. Добри односи с Вашингтоном резултирали су јачањем кинеских односа са другим западним државама, чији је значајан партнер била Југославија.

Други важан фактор била је „политика отварања Кине према свету“, коју је Пекинг почео да води након завршетка Културне револуције, а која је званично објављена на Трећем пленуму ЦК КПК у децембру 1978. године. Иако је још 1972. и 1973. године НР Кина почела постепено да мења своју оријентацију и усмерава спољнополитичке активности према Југоисточној Азији, Африци, Југославији и Западној Европи, кинеско руководство готово уопште није узвраћало посете. Нову спољнополитичку линију први пут је изнео потпредседник кинеске владе Денг Сијаопинг на специјалном заседању Генералне скупштине Уједињених нација априла 1974. године, а затим и амбасадор НР Кине при УН Хуанг Хуа (*Huang Hua*) на 28. заседању Генералне скупштине УН (ДА МСП, 1975δ). Тек након смрти Мао Цедунга, са доласком Хуа Гуофенга (*Hua Guofeng*)⁸ на чело Кине, кинеска спољна политика постаје више глобална настојећи да превазиђе раније оквире неразвијених континената и Трећег света и да унапреди сарадњу са свим снагама које се супротстављају притиску двеју супер сила – САД и СССР (тзв. формула о подржавању малих и средњих земаља у борби за независност). Тако се, упоредо с јачањем сарадње са западним државама, НР Кина отвара према несврстаним државама, тзв. еврокомунистичким партијама (у Шпанији, Италији и Француској), и међународним комунистичким и радничким покретима. Према мишљењу кинеског руководства, значајну помоћ у томе НР Кини је могла да пружи Југославија на челу са Јосипом Брозом Титом (Танјуг, 1977г).

Трећи фактор била је Денг Сијаопингова (*Deng Xiaoping*) *политика јачања веза са Југославијом*, коју је започео одмах по повратку на власт 1973. године (после првог пада с власти за време Културне револуције). Рачунао је на престиж Београда за супротстављање утицају Совјетског Савеза на Балкану и у Западној Европи, сматрајући да сино-албански савез представља изолационизам и да је недовољан када се ради о спровођењу „политике отварања Кине према свету“. Из тог је разлога октобра 1975. године позван у посету Кини председник југословенске владе Џемал Биједић.

⁸ Пре доласка на место премијера и председника КПК, Хуа Гуофенг је био мање познат министар јавне безбедности, био је шести потпредседник и на једнаестом месту партијске хијерархије (Танјуг, 1977г).

Његов разговор с Мао Цедунгом остаће упамћен по томе што га је Мао у три маха замолио да пренесе његове срдачне поздраве председнику Јосипу Брозу Титу, за кога је рекао да је „чврст као челик“, мислећи притом на његов челично непоколебљив став према Совјетском Савезу. Овакав срдачан гест према председнику Јосипу Брозу Титу није учињен случајно, као ни чињеница да је Мао испратио Биједића до врата, држећи га за руку, што никада није радио јер је имао тешке реуматичне болове у ногама, због којих је нерадо устајао и тешко ходао (ДА МСП, 1975в).

Унапређење односа двеју држава ишло је постепено уз размењивање посета високих званичника. Денгови разлози за јачање сарадње с Југославијом били су бројни. Први разлог је да је Југославија перципирана као држава која може да помогне Кини у изласку из изолације и држем интегрисању у међународну заједницу. Други разлог је да је Југославија за Кину била пример једног алтернативног модела социјализма. „Титоизам“ и југословенски модел самоуправљања и тржишних реформи били су изузетно интересантни за Кинезе, јер су показивали како земља може бити независна и економски ојачати без мењања идеолошке природе политичког састава. Трећи разлог била је потреба Кине за западним технологијама. Након Денговог другог смењивања с власти у априлу 1976. године, потпредседник владе Ли Сијеннијен (*Li Xiannian*) наставио је са јачањем сино-југословенске сарадње, која је процват доживела након уклањања из власти тзв. „четворочлане банде“ крајем 1976. године (ДА МСП, 1978а).

Већ у децембру 1976. године у Југославију је допутовала делегација пријатељства кинеског народа, коју је предводио генерални секретар Сталног комитета Свекинеског народног конгреса и бивши министар иностраних послова Ђи Пенгфеи (*Ji Pengfei*), која се у Кину вратила с веома добрим утисцима. Затим је у јануару 1977. године Београд посетио кинески министар спољне трговине Ли Ђијанг (*Li Qiang*) како би извршио неопходне припреме за посету председника Јосипа Броза Тита Кини (Танјуг, 1977з). Након тога је у мају 1977. године организована веома значајна посета кинеске парламентарне делегације на челу са потпредседником Сталног комитета Свекинеског народног конгреса Сајфудина (*Saifuddin Azizi*). Ова делегација на високом политичком нивоу имала је исцрпне и садржајне разговоре с највишим југословенским руководиоцима, као и директан увид у суштину и функционисање југословенског социјалистичког самоуправног система (ДА МСП, 1978а).

Четврти важан фактор био је *йойреда усаїлашавања мишљења унуїтар КПК, као и јавної мњења са одлукама йарїїїјскої руководсїїва*. Наиме, од јуна 1977. године у серији чланака у листу *Женмин Жидао* актуелизоване су оптужбе против Југославије са циљем да ставови кинеских политичара о сарадњи Кине и Југославије еволуирају од негативних ка позитивним.⁹ Кинеско руководство је прво потврдило исправност писма ЦК КПК од 17. јуна 1963. године о „Једном предлогу генералне линије међународног комунистичког покрета“, чија је 23. тачка говорила о Југославији као оличењу савременог ревизионизма и потреби да се све партије придржавају Московске изјаве комунистичких партија из 1960. године. Нарочито је истакнуто да је неприхватљиво увођење југословенске ревизионистичке клике у социјалистичку заједницу и међународне комунистичке редове. Затим је 30. јула 1977. године одржано саветовање политичког актива на коме су учествовали највиши представници МИП-а и других министарстава, на коме се у склопу актуелних политичких питања разматрао проблем Југославије (ЦК СКЈ, 1978а). Пресудни фактори које је министар Хуанг Хуа навео као значајне за промену односа Кине према Југославији били су успеси које је председник Јосип Броз Тито имао на три поља: у акцији против фашизма и за национално ослобођење и независност; затим у супротстављању страниој интервенцији, одређивању независног пута у спољној политици, раду на унапређењу јединства Трећег света и земаља у развоју; и подршка коју је Југославија дала пријему Кине у УН и политици „једне Кине“. Објаснио је руководиоцима да је задатак Кине да се уједини са свим мирољубивим и прогресивним земљама и угњетаваним и подјармљиваним народима, како би створили најшири међународни уједињени фронт, и затим подстакли револуционарну борбу против две хегемонистичке силе, а посебно совјетског ревизионистичког социјалимперијализма. По његовим речима, иако је програм СКЈ у основи био супротан програму КПК, југословенски и кинески народ могу имати добре односе тако што ће се држати одређених принципа и бити флексибилни у „тражењу заједничке основе на главним питањима, уз остављање разлика по страни“ (ДА МСП, 1978δ). Саветовање је закључио речима упућеним руководству да не смеју да предузимају

⁹ Хуа Гуофенг је био искусан и практичан политичар који је схватао важност сарадње Кине и Југославије, али је истовремено морао да води рачуна да противницима не пружи било какав аргумент којим би га напали да издаје политичку линију Мао Цедунга (ДА МСП, 1978δ).

никакве акције које ће упропастити пријатељске односе између кинеског и југословенског народа. Неколико недеља након тога, 26. августа 1977. године, на предлог Хуа Гуофенга Политбиро ЦК КП Кине је донео одлуку о обнављању односа, односно постепеној нормализацији односа са СКЈ.¹⁰ Неколико дана касније у Кину је допутовала југословенска делегација на челу са председником Јосипом Брозом Титом.

ПОСЕТА КИНИ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ПРЕДСЕДНИКА ЈОСИПА БРОЗА ТИТА

Посета НР Кини председника Јосипа Броза Тита требало је да постави камен темељац за јачање односа двеју држава. Датум његовог доласка у Пекинг био је изузетно сретно погођен, имајући у виду да је КПК неколико недеља раније, на 11. конгресу КПК, усвојила нови политички курс који је отклонио све идеолошке препреке за зближавање, и да је Југославија у октобру 1977. године требало да буде домаћин састанка КЕБС-а. Непосредно пре доласка у Пекинг председник Јосип Броз Тито је био у посети Совјетском Савезу и Демократској Народној Републици Кореји.

Дочек који је 30. августа 1977. године приређен у Кини председнику Јосипу Брозу Титу био је несвакидашњи. Око пет хиљада младих Кинеза пожелело му је добродошлицу натписима на српскохрватском и кинеском језику: „Добро нам дошли, председниче Тито“, „Добро нам дошли, драги југословенски пријатељи“. После поздрава и одсвиране химне, народ је кренуо да кличе пријатељству двеју земаља, њихових народа и заједничкој борби за очување независности. Био је то најсвечанији дан у југословенско-кинеским односима – прва посета шефа југословенске државе НР Кини (Танјуг, 1977е).

Сусрет двојице председника био је резултат обостране тежње да сино-југословенски односи и сарадња, прожети узајамним пријатељским осећањима народа двеју земаља, постану стабилни и да се динамично развијају у свим областима. Тиме је почела нова ера у односима између Београда и Пекинга, после готово три деценије испуњене осцилацијама. Председнику Јосипу Брозу Титу је уприличен дочек у централној пекиншкој авенији Чанг Ан Ђије, на Тијенанмену (Капија небеског мира), све до резиденције у западном делу града (Танјуг, 1977е), а затим и током на-

¹⁰ Делегацију КПК предводио је Ли Ји Манг (*Li Yi Mang*), заменик начелника Одељења за међународне везе при ЦК КПК (ЦК СКЈ, 1978д).

ставка путовања по Кини, у Ханцоу, Шангају и Урумчију (Novašić, 2020). Током свих разговора које је водио у Пекингу, били су присутни највиши кинески руководиоци: председник КПК и премијер Хуа Гуофенг, потпредседници КПК и владе Денг Сијаопинг и Ли Сијеннијен, чланови Политбироа, министри и други (Вап, 1978, стр. 9).¹¹ Осим тога, њему је припала изузетна част да буде први странац који је ступио у маузолеј посвећен Мао Цедунгу, чије је отварање за посетиоце било предвиђено тек осам дана након његове посете (Танјуг, 1977г).

Одмах по доласку у Пекинг, Хуа Гуофенг је у част југословенског лидера и оснивача Покрета несврстаности, маршала Јосипа Броза Тита и његове делегације, приредио званичну вечеру у Палати кинеског парламента у Пекингу (КПР, 1978). Током вечере, главно питање које је мучило амбасадора Милојка Чичу Друловића и Александра Санета Грличкова, Титовог човека за везу са страним комунистичким партијама, било је како ће у свечаној здравици Хуа Гуофенг оловити Јосипа Броза Тита. Уколико Хуа Гуофенг буде рекао „Тито сијаншенг“ (господине Тито) то ће значити да су међудржавни односи нормализовани, али да су Југословени и даље ревизионисти са којима могу постојати међудржавне, али не и међупартијске везе. Ако му пак буде рекао „Тито тунг`ц“ (друже Тито) онда ће то значити да ће односи не само двеју земаља него и двеју комунистичких партија постати братски (како се тада говорило).¹² Амбасадор Друловић је тврдио прво, Грличков друго. Још пре посете могло се наслутити у ком ће се правцу ситуација кретати, имајући у виду да је кинеска влада високе партијске руководиоце СКЈ, који нису имали државне функције, Станета Доланца, Александра Грличкова и Владимира Обрадовића, позвала да заједно са председником дођу у Пекинг, иако је првобитно било планирано да они буду у НДР Кореји и да тек касније допутују у Урумчи (КПР, 1977).¹³ Коначно, када је Хуа Гуофенг устао и узео унапред припремљен говор, накашљао се и почео са „Тито тунг`ц,...“ било је јасно да су Кинези спремни да поред државних односа обнове и партијске. Грличков се касније

¹¹ Хуа Гуофенг се иначе ограничавао на то да у оваквим приликама само једном прими посетиоце, и то оне најугледније (Вап, 1978, стр. 9).

¹² У то време НР Кина је имала партијске везе само са ДР Вијетнамом, ДНР Корејом, Албанијом и Румунијом (КПР, 1978).

¹³ СФРЈ и НР Кина у то време нису имале успостављене партијске односе, па сходно томе Јосип Броз Тито није долазио као председник СКЈ, већ само као председник СФРЈ (КПР, 1977).

шалио: „Имао сам утисак да је амбасадор одједном нестао док сам ја растао у Титовим очима“ (Simić, 2003, стр. 240–241).

У свом говору, председник Хуа Гуофенг је указао да кинеска страна полази од претпоставке да су непријатности којих је било у односима између двеју држава остале у прошлости, те да је након 11. конгреса КПК Политбиро ЦК КПК једногласно закључио да би требало да се заједнички са СКЈ размотри питање обнављања партијских односа. У том смислу, предложено је да отпочне природан процес постепеног обнављања односа између двеју партија, тако што ће се, као први корак, у наредном периоду путем средстава јавног информисања створити одговарајућа атмосфера. Предложио је да се упоредо ради на обнављању веза, размењивању посета функционера двеју партија и одржавању контаката између одељења за међународне везе двају централних комитета и двеју амбасада (ЦК СКЈ, 1977δ). У међувремену ће Кина довршити послове на унутрашњем (појашњавање чланству КП Кине разлога промене у односима) и међународном плану (појашњавање нове позиције руководству марксистичко-лењинистичких партија, нпр. КП Бурме), да би се као крајњи корак јавно обелоданила чињеница обнављања партијских односа двеју држава.

Председник Јосип Броз Тито је био сагласан са предлогом свог кинеског колеге сматрајући да ће успостављање односа између двеју партија имати „велики позитиван значај за међународни раднички и комунистички покрет“. Истакао је значај еманципације других партија у смислу истицања потребе сопственог развојног пута, без наметања ставова са стране, а поготово ставова који долазе из једног центра, што ће неминовно водити ка изградњи међународних односа на новим, равноправним основама. Уједно је кинеском председнику пренео поруку тзв. еврокомунистичких партија (нпр. Енрика Берлингуера, *Enrico Berlinguer*, у име КП Италије) о жељи за успостављањем односа са КП Кине (ЦК СКЈ, 1977δ). По питању активности Покрета несврстаних, југословенски председник је свог кинеског колегу подсетио да „величину сваког народа и сваке земље, било да је реч о великом или малом народу или земљи, историја цени пре свега по доприносу који дају општем напретку човечанства, доприносу који дају мењању света и ослобађању радног човека у правцу слободе народа и земаља“. А затим је додао: „Истина је да постоји опасност од рата због трке у наоружавању која је све јача и опаснија, као и настојања да се задржи вештачка подела у свету која датира

још из доба Хладног рата. Међутим, рат није неизбежан, уколико народи и земље буду истински радили за мир. То настоји да чини Покрет несврстаних“ (Танјуг, 1977д).

Хуа Гуофенг је на поруку тзв. еврокомунистичких партија која се тицала успостављања сарадње са КПК одговорио са одређеном резервом, наводећи као разлог разлике у њиховој оријентацији када је у питању борба за социјализам. Међутим, изразио је спремност да Кина престане с критиком ових партија, што је имала обичај да чини у претходном периоду. Насупрот томе, изразио је спремност на јачање сарадње са несврстаним земљама, у складу са закључцима с 11. конгреса КПК, који су указивали на потребу Кине да отпочне нову политику шире међународне сарадње и већег ангажовања у развијању односа са другим земљама и решавању светских проблема (Ван, 1978, стр. 21). У вези с тим, два највиша руководиоца испољила су подударност ставова када је реч о најважнијим светским проблемима, као што су уклањање неравноправних економских односа и грађење новог међународног економског поретка, изналажење решења за кризе и жаришта у свету, пре свега на Блиском истоку. Усагласили су се са тим да решавање ових питања заокупља пажњу међународне заједнице и захтева најтешњу сарадњу свих, а не само великих сила (Танјуг, 1977ђ).

До краја боравка југословенског председника у Кини сви разговори на врху који су вођени протекли су уз узајамно уважавање гледишта, толеранцију и тежњу да се што боље схвати позиција друге стране. За то је, пре свега, заслужно заједничко становиште двојице председника да разлике које постоје међу њима нису и не треба да буду сметња за сарадњу (*Qiu Tong Cun Yi*, Танјуг, 1977ђ). На крају посете, Јосип Броз Тито је упутио позив Хуа Гуофенгу да наредне године посети Југославију, који је кинески председник прихватио са задовољством (Танјуг, 1977и).

ЗАКЉУЧАК

Полазна основа овог истраживања била је три деценије дуга осцилација односа између Кине и Југославије, након југословенског признања НР Кине 1949. године. Разлог за то је динамичан однос великих сила у свету (САД и Совјетског Савеза), њихов утицај на Југославију и Кину, али и многа друга међународна дешавања. Тако је у периоду од 1949. године до почетка седамдесетих година XX века велики утицај на односе НР Кине и Југославије имао Совјетски Савез. Почетком седамдесетих година, утицај

Москве постаје индиректан јер је НР Кина свој однос према другим државама заснивала на пароли „мој је пријатељ свако ко није пријатељ Совјетског Савеза“. Истовремено, од 1972. године, на однос НР Кине са другим државама почиње све више да утиче однос са САД, нарочито након потписивања Шангајског коминикеа којим су нормализовани сино-амерички односи. Јачање односа на релацији НР Кина – САД допринело је да Пекинг почне са отопљавањем међудржавних односа са Југославијом.

Стога аутор као најважнији период за резултате овог истраживања издваја период након смрти Мао Цедунга и хапшења тзв. „четворочлане банде“, када су две државе, захваљујући драстичним променама у свом спољно-политичком наступу, асертивном приступу и утицају који су пројектовале у свом региону и глобализованом свету, успевале да својим активним приступом дају значајан допринос обликовању глобалне структуре света. Током истраживања препознати су фактори који су у том периоду позитивно утицали на јачање сарадње НР Кине и Југославије, као што је успостављање сино-америчких односа, поклапање ставова по питању борбе против хегемонизма и других глобалних проблема, и настојање обеју држава да разлике које постоје међу њима не буду сметња за сарадњу. Међутим, ауторка сматра да је пресудан фактор по јачање односа двеју држава био визионарска политика двојице лидера, Јосипа Броза Тита и Денг Сијаопинга, који су обележили деценијама дуг политички и економски развој обеју држава и утабали пут наредним генерацијама руководиоца.

Управо зато посета Јосипа Броза Тита НР Кине 1977. године представља велики искорак у дотадашњим односима двеју држава, јер је била прва посета југословенског председника Кине, током које су обновљени државни и партијски односи, који су допринели јачању интензитета сарадње двеју држава на свим нивоима. Већ у августу 1978. године уследила је узвратна посета државно-партијске делегација НР Кине, на челу са Хуа Гуофенгом, председавајућим ЦК КП Кине и премијером Државног савета. Јачање сино-југословенских односа биће разлог за погоршање и прекид кинеских односа с Албанијом, након чега ће је Југославија заменити на месту заступника кинеских интереса у Европи. Кинески политичари, присталице реформске оријентације Денг Сијаопинга, у потпуности ће се, осмишљавајући и започињући политику „социјалистичке модернизације“ и „отварања према свету“, окренути југословенском искуству и њеној полуконтро-

лисаној привреди. Бројне кинеске делегације из различитих сегмената привредног и друштвеног живота били су тих година у посети Југославији (Ostoјић, 1983, стр. 23). Добра сарадња НР Кине и Југославије наставиће се и у периоду након смрти Јосипа Броза Тита 1980. године и Денг Сијаопинга 1997. године.

НЕОБЈАВЉЕ-
НИ ИЗВОРИ

ДИПЛОМАТСКИ АРХИВ МИНИСТАРСТВА СПОЉНИХ ПОСЛОВА
(ДА МСП), ПОЛИТИЧКА АРХИВА (ПА КИНА):

ДА МСП. ПА Кина. 1975а. фасц. 77, досије 22, сигн. 448985. Мао Це Тунг о председнику Титу.

ДА МСП. ПА Кина. 1975б. фасц. 77, досије 18, сигн. 444112. Информација о Кини: унутрашња, спољна политика, билатерални односи.

ДА МСП. ПА Кина. 1975в. фасц. 77, досије 18, сигн. 437234. Кина-спољна политика.

ДА МСП. ПА Кина. 1978а. фасц. 86, досије 1, сигн. 41452. Годишњи извештај: Југословенско-кинески билатерални односи.

ДА МСП. ПА Кина. 1978б. фасц. 86, досије 1, сигн. 411560. Кина-Југославија, Реферат кинеског МИП Хуанг Хуа о спољној политици Кине, одржан на саветовању политичког актива 30. јула 1977, а објављено у тајванском часопису „Issues and studies“.

ДА МСП. ПА Кина. 1982. фасц. 57, досије 1, сигн. 421079. Информација о спољној политици НР Кине.

АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ (АЈ), ФОНД 837,
АРХИВ ЈОСИПА БРОЗА ТИТА –
КАБИНЕТ ПРЕДСЕДНИКА РЕПУБЛИКЕ (КПР), КИНА:

АЈ. КПР. 1977. I-2/70-3. Пут Јосипа Броза Тита у Кину 30.08.1977 – 8.09.1977.

АЈ. КПР. 1978. I-3-А. Белешка у вези са поклонима за председника Хуа Гуофенга.

АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ, ФОНД 507,
КОМИСИЈА ЗА МЕЂУНАРОДНЕ ВЕЗЕ ЦК СКЈ:

АЈ. ЦК СКЈ. 1976. поверљиво А. IX 60/I-56. Информација о односу КП Кине према међународном комунистичком покрету и СКЈ у светлу промена у кинеском руководству.

АЈ. ЦК СКЈ. 1977а. поверљиво. А. IX 60/I-71. Информација о ставовима КП Кине према међународном радничком покрету и односу КП Кине према СКЈ.

АЈ. ЦК СКЈ. 1977б. поверљиво А. IX 60/1-61. Информација о разговорима вођеним приликом посете друга Тита НР Кине и обнављању односа између СКЈ и КПК.

АЈ. ЦК СКЈ. 1978а. поверљиво А. IX. 60/1-72. Забелешка о разговору Др Александра Грличкова са Чунг Хаи Фенгом..

АЈ. ЦК СКЈ. 1978б. поверљиво А. IX. 60/1-77. Извештај о боравку прве студијске делегације КПК у СФРЈ од 10. до 31. марта 1978. године.

АРХИВ ЈУГОСЛАВИЈЕ, ФОНД 112, ТАНЈУГ:

АЈ. 112. 1977а. 70-9. Кинеска сцена. Танјуг. Црвени билтен.

АЈ. 112. 1977б. 72. Чу Ен Лајеве последње речи. Танјуг. Црвени билтен.

АЈ. 112. 1977в. 78, спец-1. Путовање председника Тита. Танјуг. Црвени билтен.

АЈ. 112. 1977г. 73. Збивања у Кини. Танјуг. Црвени билтен.

АЈ. 112. 1977д. 77, спец-1. Путовање председника Тита. Танјуг. Црвени билтен.

АЈ. 112. 1977ђ. 78, спец-2. Тито у маузолеју. Танјуг. Црвени билтен.

АЈ. 112. 1977е. 78, спец-1, Албанија против Титове посете Кини. Танјуг. Црвени билтен.

АЈ. 112. 1977ж. 71-1. Збивања у Кини. Танјуг. Црвени билтен.

АЈ. 112. 1977з. 78, спец-1. Путовање председника Тита. Танјуг. Црвени билтен.

АЈ. 112. 1977и. 78, спец-2. Штампa и радио о Титовом путу. Танјуг. Црвени билтен.

АЈ. 112. 1978. 89-5. Америчко-кинески односи. Танјуг. Црвени билтен.

ШТАМПА Novačić, A. „Život je lep“, *Vreme*, pristupljeno: 10. januara 2020. <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=870835&print=yes>.

ЛИТЕРАТУРА Ban, N. (prir.) (1978). *Tito u Kini*. Ljubljana: Jugoslovenska revija Vuk Karadžić.

Čavoški, J. (2012). Politička i diplomatska karijera Vu Sjućuena, prvog ambasadora NR Kine u Jugoslaviji. U: S. Selinić (ur.), *Jugoslovenska Diplomacija 1946–1961*. Beograd: Institut za noviju istoriju Srbije, 384–407.

Čavoški, J. (2006). Zaboravljena epizoda: jugoslovensko-kineski odnosi 1947. godine. *Tokovi istorije*, 4, 183–199.

Gavranov, V. i Stojković, M. (1972). *Međunarodni odnosi i spoljna politika Jugoslavije*. Beograd: Savremena administracija.

Kenedi, P. (1999). *Uspon i pad velikih sila*. Beograd: Službeni List SRJ – CID.

- Miljanić, D. (1994). SR Jugoslavija i NR Kina - međusobni odnosi i iskustva međunarodne izolacije. *Međunarodna politika*, 45, 1025, 21–23.
- Miljanić, D. (1996). Oscilacije u odnosima SAD–Kina. *Međunarodna politika*, 47, 1042, 29–32.
- Mitrović, D. (2005). Bilateralni odnosi SCG i NR Kine: geneza, razvoj i perspektive. *Međunarodna politika*, 56 (1118–1199), 15–24.
- Novčić, A. (1979). *Veliki zaokret*. Zagreb: Globus.
- Ostojić, M. (1983). Jugoslavija i Kina – Poseta Hu Jaobanga Jugoslaviji. *Međunarodna politika*, 34, 796.
- Simić, P. (2003). *Kratka istorija Kine*. Beograd: Nea.
- Simić, P. (2008). *Tito i NATO: uspon i pad druge Jugoslavije*. Beograd: Novosti.

SANJA Z. AREŽINA

COUNSELOR, RESEARCH ASSOCIATE

THE GOVERNMENT OF THE REPUBLIC OF SERBIA

SUMMARY

SINO-YUGOSLAV RELATIONS IN THE 1949-1977 PERIOD –
THE SIGNIFICANCE OF JOSIP BROZ TITO'S 1977 VISIT TO THE PEOPLE'S
REPUBLIC OF CHINA

Although Yugoslavia recognized the PR China immediately after its founding in 1949, Sino-Yugoslavian diplomatic relations were only established in 1955, due to bad relations between Yugoslavia and the Soviet Union. In the period 1955-1977, relations between the two countries were marked by numerous ups and downs, primarily due to the relations between the two major powers (the USA and the Soviet Union), their influence on Yugoslavia and China, as well as many other key international events.

However, for the results of this research, the most important period is the period after the death of Mao Zedong and the arrest of the so-called Gang of Four in 1976, when the two countries thrived thanks to the drastic changes in their foreign policy appearances and assertive approaches and influences that projected in their region and in the globalized world to make a significant contribution to shaping the global structure. During the research, the author identified which factors positively influenced the strengthening of cooperation between the PR China and Yugoslavia. First, there is a convergence of the attitude about the fight against hegemonism and other global problems, as well as an effort to ensure that differences between them do not interfere with the cooperation. The establish-

ment of the Sino-US relations was also very significant for the restoration of diplomatic and party relations with Yugoslavia. Particularly significant was China's "opening up" policy to the world and the fact that Yugoslavia was not the only example of an alternative model of socialism for the Chinese, but also a significant mediator in China's exit from self-isolation, its opening up to the third world (Non-Aligned Movement), and developing relations with Eastern European countries and the so-called Eurocommunist parties in Italy, Spain, and France, they gave Yugoslavia and China a sound foundation first.

Nevertheless, the author believes that a crucial factor in strengthening the relationship between the two countries was the visionary policies of two leaders, Josip Broz Tito and Deng Xiaoping, who marked the decades-long political and economic development of both states and paved the way for next generations of leaders. That is why Josip Broz Tito's visit to China in 1977 represents a major step forward in the relations between Yugoslavia and China, bearing in mind that it was the first visit of the President of Yugoslavia to China, during which diplomatic and party relations were restored, which contributed to strengthening the cooperation between the two countries at all levels.

To prove the basic hypothesis that only after the death of Mao Zedong and the arrest of the so-called Gang of Four (in 1976) gained the conditions to strengthen the Sino-Yugoslav relations, because it outweighed the influence of positive factors versus negative factors, during the research the author will use structural-functional analysis, induction, and deduction.

KEYWORDS: Yugoslavia; China; Sino-Yugoslav Relations; USA; Soviet Union; President of Yugoslavia; factors.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).